

Premià de Mar 1969. Descobriment d'un mosaic romà

RAMON COLL MONTEAGUDO
MUSEU ROMÀ DE PREMIÀ DE MAR
collmr@premiademar.cat

Com altres municipis de la nostra comarca, Premià de Mar va tenir un creixement desmesurat, a voltes incontrolat, sobretot entre les dècades de 1960 i 1980. Fou precisament en els anys 60 del segle XX quan es començà a urbanitzar el que avui és el barri de Can Ferrerons, i que aleshores era una successió de camps de conreu (especialment de flors) i algunes cases de camp disperses.

Abans de les troballes de 1969, que veurem tot seguit, es coneixen diverses notícies orals que ens parlen de descobriments arqueològics, que no van poder ser documentades científicament però que ja eren un indicatiu d'allò que estava per venir. Així, en el lloc que ocupa actualment el número 231 del carrer Gran Via de Lluís Companys, anys abans de construir-se

l'edifici, s'excavà un pou i es trobaren tessel·les de mosaic, segons informació de la Sra. Maria Dolors Cassà, de Premià de Mar. Una altra notícia oral, proporcionada per diverses persones, afirma que l'any 1967, durant la construcció de l'edifici El Dofí (carrer F. Mas i Abril 36/Gran Via de Lluís Companys 237) fou trobat un mosaic amb un motiu figurat consistent en «un nen cavalcant un dofí», segons descripcions orals. Potser es tractava d'un Eros o Cupidó damunt d'un dofí, un tema molt habitual en les representacions mitològiques de l'Antiguitat. Cas de confirmar-se algun dia la seva existència, es tractaria d'un mosaic del qual no en sabem res més, i per descomptat donaria encara més rellevància a les troballes d'aquella època (Coll 2004: 260-261, amb bibliografia anterior).

Imatge in situ del mosaic. A l'esquerra el panell 1, i a la dreta el panell 2.

Sigui com sigui, el mes de març de l'any 1969, es van descobrir de manera fortuïta les restes corresponents a un mosaic que formava el paviment d'una habitació i diverses parets, tot pertanyent a la part noble d'una vil·la romana on ara és el número 231 del carrer Gran Via de Lluís Companys. Just en el mateix lloc que anys enrere ja s'havien trobat unes tesselles de mosaic, com acabem de veure.

Obrim ara un parèntesi explicatiu. En la bibliografia científica sobre aquesta troballa s'ha afirmat reiteradament que el mosaic en qüestió havia estat localitzat en el número 229 de la Gran Via de Lluís Companys. Això ha estat així perquè diversos testimonis de la troballa, i fins alguns dels veïns del mateix edifici número 229 del carrer Gran Via de Lluís Companys, així ho manifestaren. Una revisió acurada de les fotografies de l'època ens ha permès adonar-nos que hi havia quelcom que no acabava d'encaixar, sobretot pel que fa a la distància entre el lloc on va aparèixer el mosaic, les persones que el visitaren i l'arbrat de la carretera de Vilassar de Dalt, que ens semblà quelcom llunyà si és que realment ens trobàvem a l'alçada de l'actual número 229. Davant d'un dubte més que raonable vam decidir d'adreçar-nos a l'Arxiu Municipal de Premià de Mar i consultar l'expedient d'obres¹. El corresponent al número 229 (AHPRM-I121-1974-103) ens indica que l'edifici, promogut pel Sr. Mariano Dueñas Martínez, s'havia aixecat l'any 1974. No podia tractar-se, doncs, del que buscàvem. Aquest correspon al número 231, edifici construït, aquesta vegada sí, l'any 1969, i promogut per Enric Bardina i per Xavier Coll (AHPRM-I121-1969-045).

Una vegada localitzat el mosaic un dels promotors de l'obra, el Sr. Enric Bardina Torroja, procedint de forma poc habitual a

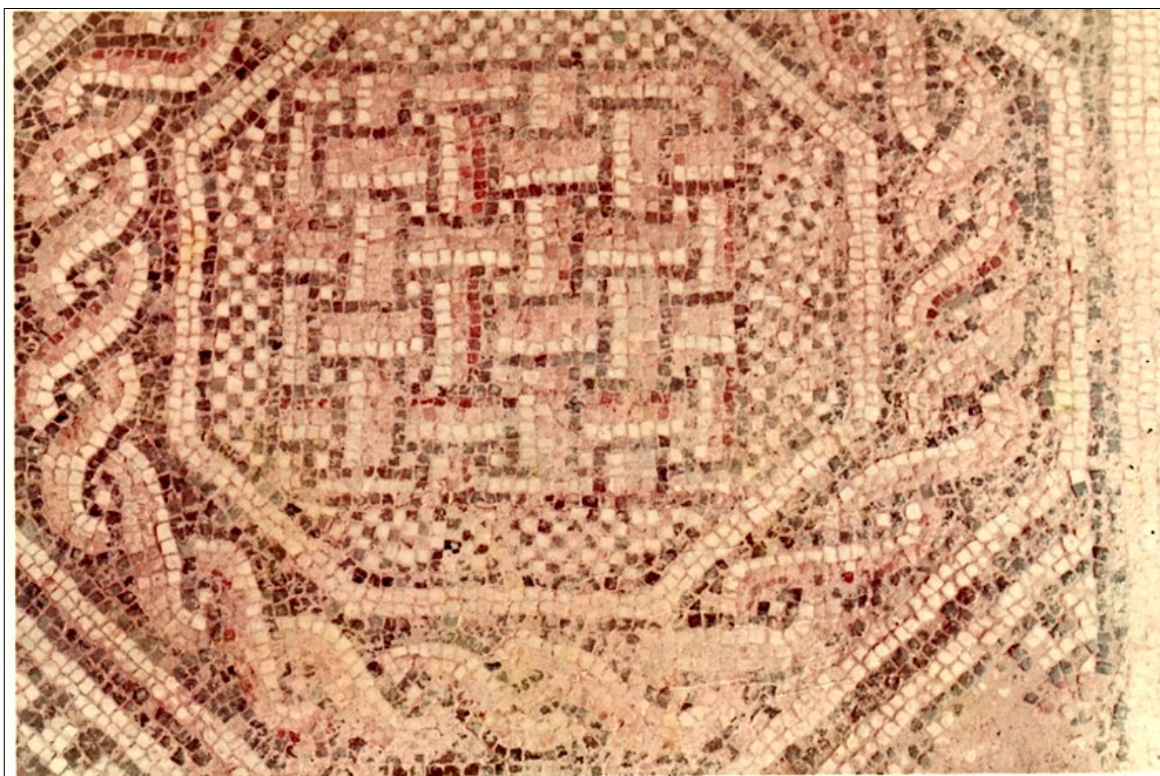
¹ Volem agrair des d'aquestes ratlles les atencions rebudes per l'arxivera municipal, Sra Àngels Costa.

com es feia en aquells moments, va alertar de la troballa als responsables de l'aleshores Museu Arqueològic de Barcelona, la qual cosa va permetre una ràpida intervenció científica, dirigida per Ricard Batista.

En arribar els arqueòlegs trobaren el mosaic ja destapat, sense els estrats superiors. Pogueren documentar les restes d'una habitació de 8,20 per 5,32 m, que es trobava pavimentada amb un mosaic, mal més en algunes parts, que representava diversos motius geomètrics policroms, tal vegada pertanyent a una *aula* o *triclinium* d'una casa noble. Una observació més acurada pogué evidenciar que en realitat es tractava d'un mosaic amb dos panells, pertanyents potser a fases diferents: el primer –panell 1– cal datar-lo per les seves característiques entorn del període baiximperial (segle IV dC), i mesura 6,40 per 5,32 m; el segon –panell 2–, una mica més tardà, presenta unes mesures de 1,80 per 5,32 m, i hom suposà que hauria estat col·locat com a conseqüència d'una reforma en l'habitació. Per sota del mosaic s'observà una preparació o *rudus* de 22 cm de gruix².

El panell número 1 està format per una composició d'octàgons adjacents que formen quadrats. En el seu interior hi ha diversos motius geomètrics, com ara estrelles de sis puntes, trenes de dues cordes, escacats, filets dentats, fulles de vuit folíols i d'altres. La part central o pseudoemblema està formada per una sèrie de tres llaceries en forma de 8 que integren també motius geomètrics com la doble corda o el filet dentat, i inclouen alguna fulla de trèvol i alguna pelta. Algunes de les seves parts es trobaven bastant malmeses ja des d'antic.

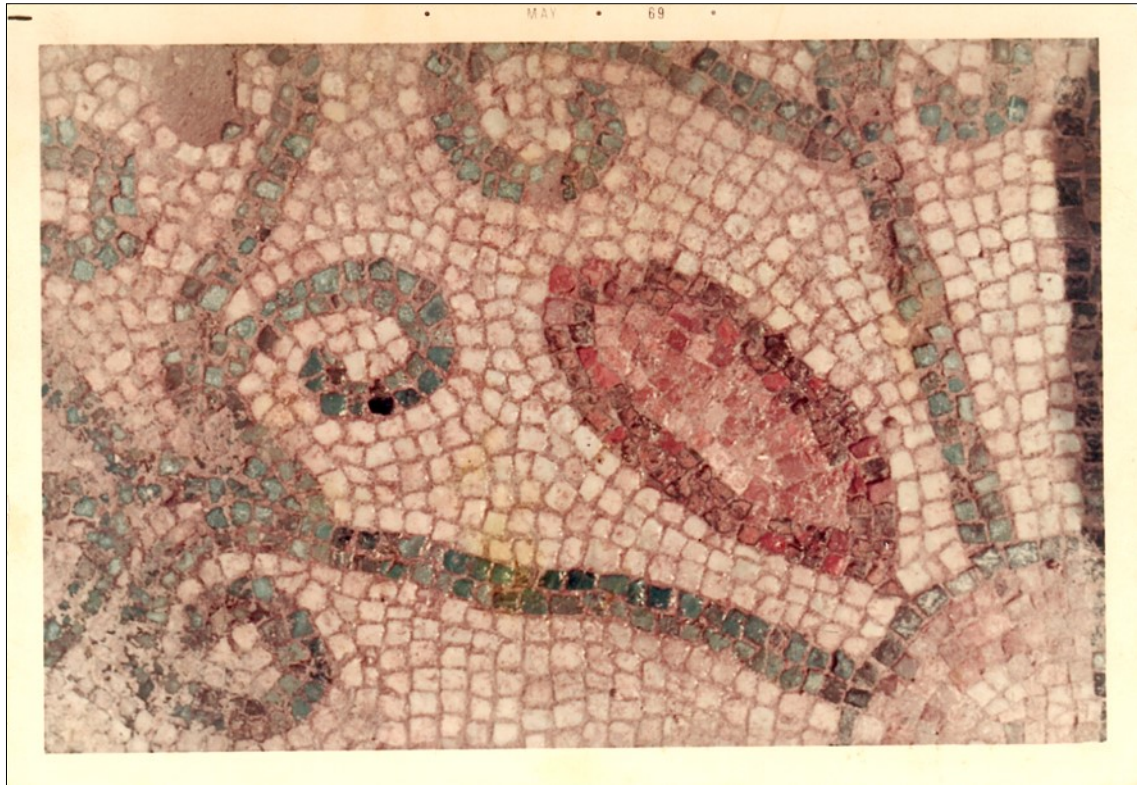
² El mosaic a hores d'ara es troba en procés d'estudi per part de la Dra. Rosario Navarro Sáez. Les presents conclusions, doncs, cal prendre-les amb les degudes reserves. També es troba en procés de restauració, i està previst que s'integri en el Museu Romà de Premià de Mar.

Panell 1 (detall). Octàgon que envolta una trena de dues cordes, un octàgon més petit, un escacat i rectangles d'esparteria successivament. (Foto: Enric Bardina).

Panell 2. (Foto: Enric Bardina).

Panell 2, detall. (Foto: Enric Bardina).

La part que sembla afegida al mosaic (panell 2) està formada per dues composicions rectangulars farcides de motius vegetals que alhora envolten una sèrie de cercles concèntrics dins dels quals es troben diverses garlandes vegetals, fulles, la trena de dues cordes i altres motius geomètrics, alguns molt semblants als de la part més antiga. Això significa que molt probablement els seus constructors també s'hi hagueren d'adaptar estèticament a la decoració. Sigui com sigui, aquest afegitó presenta un cromatisme molt més viu que el de la composició musivària anterior, gràcies a l'ús de tesselles de pasta de vidre i de ceràmica vermella.

Per tal que el mosaic no

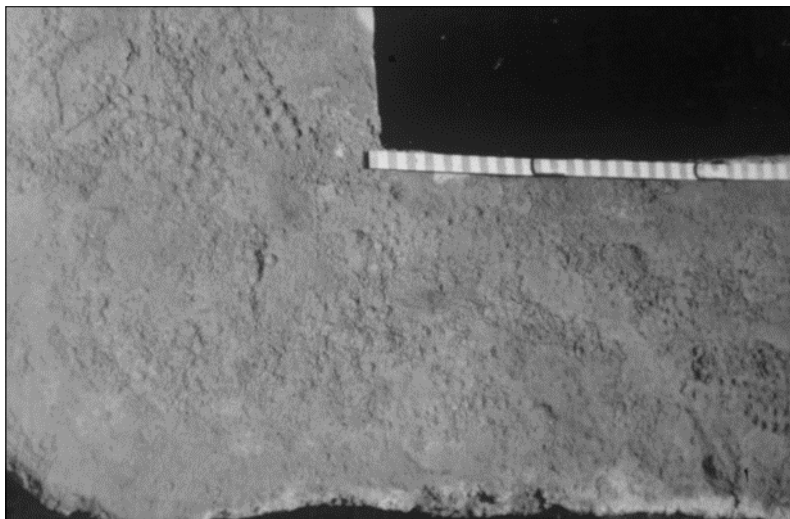
es destruís amb la construcció de l'edifici, els tècnics del Museu Arqueològic decidiren desmuntar-lo i endur-se'l cap a Barce-

Detall dels dipòsits sota el mosaic (Foto: Josep Maria Nuix).

lona. Sota del mosaic, es va poder comprovar l'existència de cinc dipòsits per a líquids. Els tres centrals mesuraven 1,37 m de profunditat per 0,60 m d'amplada interna i 2,26 m d'amplada total. Les seves parets tenien un gruix de 0,45 m. N'hi havia dos de comunicats per la seva part alta, possiblement per fer de sobreeixidor. Com a curiositat es pogueren observar les marques deixades per les sandàlies clavetejades

(*caligae*) dels seus constructors damunt del recobriment de morter de calç de les parets.

Petjades de caligae (sandàlies amb sola clavetejada) marcades en els dipòsits.

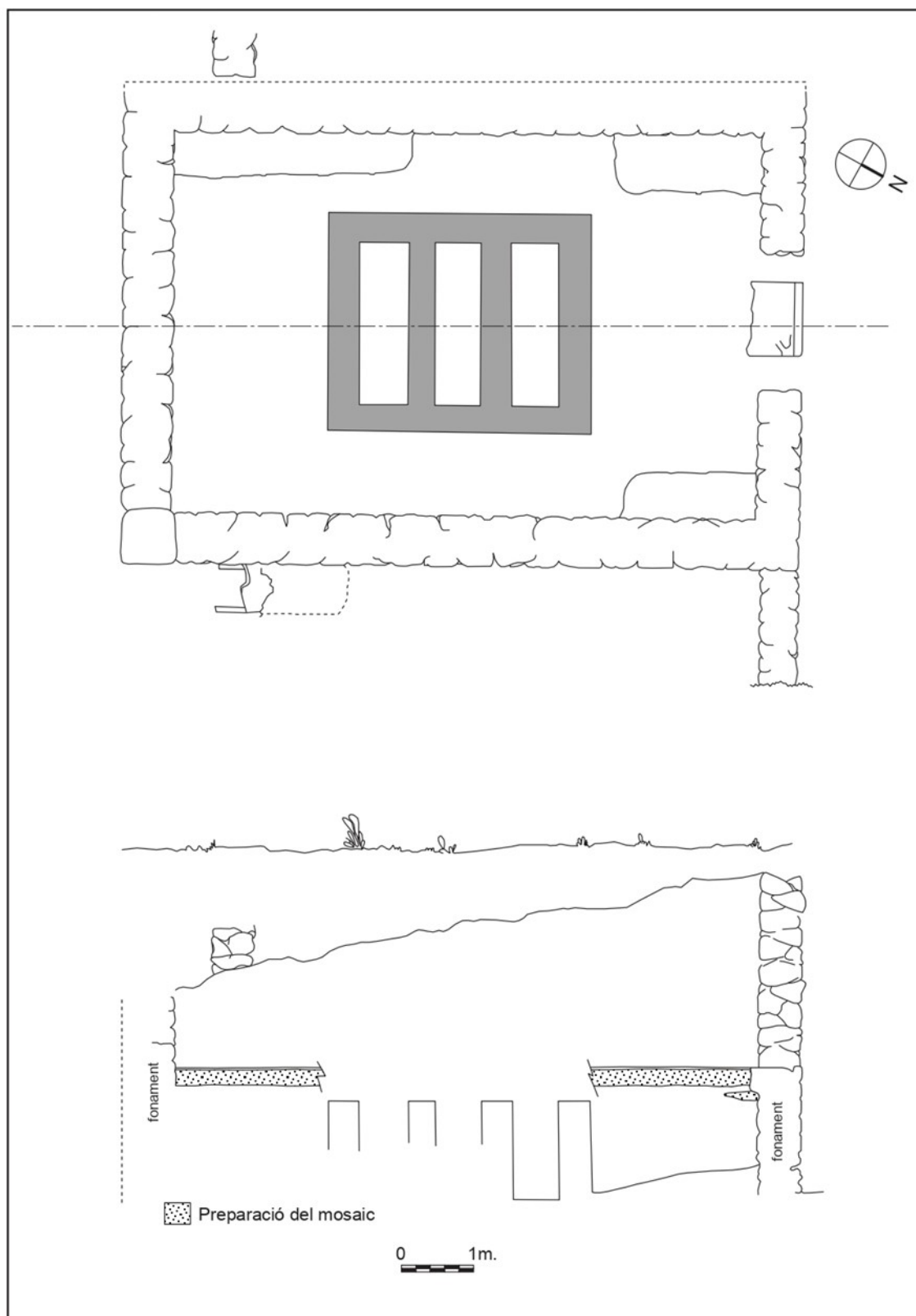
Les parets de la sala estaven construïdes mitjançant la tècnica de l'*opus caementicium*, és a dir, pedres petites-mitjanes lligades amb morter de calç, tot col·locat dins d'un encofrat. La part de fonaments era més ampla i sense allisar. La paret oest presentava una alçada considerable, mentre que les altres tres eren més baixes.

La troballa de març de 1969 va ser una de les notícies de l'any, de la qual se'n va fer ressò tot el poble. Premià de Mar va tenir, per primera vegada, consciència a nivell col·lectiu de posseir un passat romà.

A aquestes primeres evidències d'una vil·la romana a Premià en seguiren d'altres, ben a prop. Però els altres promotors no tingueren la sensibilitat de l'Enric Bardina, ni tampoc la legislació arqueològica era aleshores suficient per protegir totes aquelles restes. Sigui com sigui, en el decurs de la urbanització del sector es dugueren a terme diverses troballes pertanyents a la mateixa vil·la romana, que foren destruïdes sense poder-se estudiar científicament, amb la qual cosa la pèrdua patrimonial patida entre les

*Parets aixecades amb la tècnica de l'*opus caementicium*.*

Planta i alçat de les estructures descobertes el 1969. Segons Ricard Batista (Prevosti 1981, modificat).

La troballa de les restes romanes despertà l'interès de moltes persones.

dècades de 1960 i 1980 en aquest sector podem qualificar-la de dràmatica.

L'any 1999 van començar les obres de construcció de dos col·lectors que passaven al llarg del carrer Jacint Verdaguer, és a dir, just per darrera de les troballes de 1969. Era una oportunitat magnífica per poder documentar part del jaciment, i no es va desaprofitar (Coll 2004: 263-266; Bosch *et alii* 2005). L'any següent es descobria l'impressionant edifici octagonal de Can Ferrerons (Coll *et alii* 2019; Prevosti, Coll en premsa, amb nombrosa bibliografia), i dos anys després les restes de la plaça Dr. Ferran, pertanyents a la part més antiga de la vil·la i relacionades amb una terrisseria que fabricava àmfores i altres atuells ceràmics (Prevosti *et alii* 2015; Coll *et alii* 2016, amb bibliografia anterior).

El resultat de tot plegat és la constatació d'una vil·la romana a la qual li calculem unes 5,5 Ha d'extensió, i que presenta una durada que va des de *circa* 75 aC fins *circa* 650 dC. És a dir, uns 700 anys d'o-

cupació antròpica de la zona.

Bibliografia

BOSCH, M.; COLL, R.; FONT, J. (2005). «La vil·la romana de Can Ferrerons (Premià de Mar, Maresme). Resultats de les darreres intervencions». *Tribuna d'Arqueologia 2001-2002*, Barcelona, p. 167-188.

COLL, R. (2004): *Història arqueològica de Premià*. Premià de Mar.

COLL, R.; PREVOSTI, M.; BAGÀ, J. (2016). «Primeros resultados del estudio del taller anfórico de la Gran Via-Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)». *III Congreso Internacional de la SECAH-Ex Officina Hispana. Amphorae ex Hispania. Paisajes de producción y de consumo* (R. Jàrrega, P. Berni, eds.), Tarragona, p. 120-138.

– (2019). «L'edifici octogonal tardoantic de Can Ferrerons (Premià de Mar, El Maresme)». In *Maritima. 2n. Simposi sobre història, cultura i patrimoni del Maresme medieval. Masos, masies i bordes: activitats agrà-*

ries i elements patrimonials (J. Graupera, ed.), Vilassar de Dalt, p. 251-274.

PREVOSTI, M. (1981). *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Illuro*. Mataró.

PREVOSTI, M.; COLL, R. (en premsa). «L'edificio ottagonale tardoantico della villa della Gran Via - Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)». *III Convegno Internazionale del CISEM. Abitare nel Mediterraneo tardoantico* (I. Baldini, A. Chavarria, C. Sfameni, G. Volpe, eds.). Bolonya, 28-31 d'octubre de 2019.

PREVOSTI, M.; COLL, R.; Bagà, J. (2015). «El moment fundacional de la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)». *2n Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic Tarraco Biennial. August i les províncies occidentals. 2000 anys de la mort d'August* (J. López, ed.). Tarragona, p. 199-205.